

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

**Ο Εμφύλιος πόλεμος στα Μαστοροχώρια
και την Αετομηλίτσα της Κόνιτσας**

Αγόρω Κ. Τσίου

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Αθήνα 2009

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

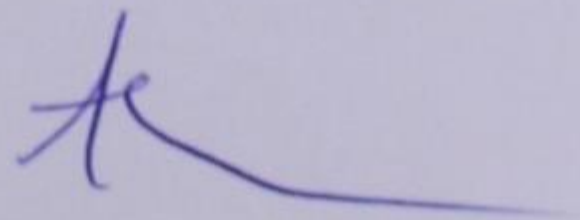
Ο Εμφύλιος πόλεμος στα Μαστοροχώρια
και την Αετομηλίτσα της Κόνιτσας

Αγόρω Κ. Τσίου

Στον Βασίλη Νιτσιάκο

Με τις ευχαριστίες μου για την
συνεισφορά του στην συγχροφη αυτού
του ποιήματος!

Αγόρω Τσίου

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Αθήνα 2009

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΑΣΙΛΗ ΝΙΤΣΙΑΚΟΥ

Επιβλέπων Καθηγητής: Γιάννης Γιαννουλόπουλος

Λοιπά μέλη Συμβουλευτικής Επιτροπής:

**Προκόπης Παπαστράτης, Καθηγητής Ιστορίας Παντείου Πανεπιστημίου
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών**

**Αθανασία Μπάλτα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιστορίας Ανοικτού
Πανεπιστημίου**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Το αντικείμενο της Έρευνας	7
2. Το πραγματολογικό υλικό και η μεθοδολογία της έρευνας	16

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1: Από την Ιταλική Κατοχή μέχρι την Απελευθέρωση: Αντιστασιακές οργανώσεις και διχασμός

1.1 Οι Ιταλοί στην Ήπειρο	24
1.2 Διοίκηση και Οικονομία	28
1.3 Καραμπινιέρηδες και δωσίλογοι	36
1.4 Οργάνωση του Ε.Α.Μ.	49
1.5 Ακρότητες της Λαϊκής Δικαιοσύνης	65
1.6 Οργάνωση του Κ.Κ.Ε.	69
1.7 Ο Ε.Λ.Α.Σ. στα Μαστοροχώρια	77
1.8 Η διαμάχη Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Δ.Ε.Σ.	81
1.9 Η Απελευθέρωση από τους Ιταλούς και τους Γερμανούς	92

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 2: Η περίοδος της φαινομενικής ειρήνης – Διαιώνιση του διχασμού

2.1 Από τα Δεκεμβριανά στη συνθήκη της Βάρκιζας	102
2.2 Παραβιάσεις της συνθήκης της Βάρκιζας και Λευκή Τρομοκρατία.	107
2.3 Ποιοι εδίωξαν μετά τη Βάρκιζα τους διώκτες των Δωσιλόγων	120

2.4 Η εκκαθάριση του διδασκαλικού κόσμου στα Μαστοροχώρια	122
2.5 Το Μπούλκες και οι Μαστοροχωρίτες	128
2.6 Κούρκουλας, ο Ανθυπομοίραρχος της Πυρσόγιαννης	131
2.7 Τοπική Διοίκηση στα Μαστοροχώρια	137

Κεφάλαιο 3: Σκλήρυνση της πόλωσης και πέρασμα στον Εμφύλιο

3.1 Από τον Οκτώβρη του 1945 στις εκλογές της 31 ^{ης} Μαρτίου 1946	145
3.2 Οι πρώτοι αντάρτες στο Γράμμο	149
3.3 Η μάχη της Πυρσόγιαννης	154
3.4 Η ΟΥΝΡΑ και οι Μαστοροχωρίτες	162
3.5 Εκκαθαριστικές επιχειρήσεις μετά τη μάχη της Πυρσόγιαννης	168
3.6 Το χτύπημα του Δ.Σ. στα φυλάκια των Χιονιάδων και του Πληκατίου	172
3.7 Επιστράτευση εκατέρωθεν – Διάσπαση των οικογενειών	175

Γ' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 4: 1947: Οι Μαστοροχωρίτες ανάμεσα σε δυο ομόφυλους στρατούς και δύο ομόφυλες Κυβερνήσεις

4.1 Εντατικοποίηση της επιστράτευσης το 1947 από το Δ.Σ.	180
4.2 Οι πρώτες εχθροπραξίες το 1947 στα Μαστοροχώρια	185
4.3 Οι Μαστοροχωρίτες στις επιχειρήσεις «Κόρακας» και «Βέλος»	189
4.4 Εγκατάσταση του Γ.Α. στα Μαστοροχώρια και μάχη της Κόνιτσας	197
4.5 Πολιτικοστρατιωτική οργάνωση των Μαστοροχωρίων	204
4.6 Η Τρομοκρατία της Ασφάλειας του Δ.Σ.	209

Κεφάλαιο 5: 1948 – Η Μάχη του Γράμμου και οι Μαστοροχωρίτες

5.1 Επανεγκατάσταση του Αρχηγείου στη Λυκόρραχη- Προετοιμασία για τη μάχη του Γράμμου	225
5.2 Το Παιδομάζωμα ή Παιδοφύλαγμα	229
5.3 Η μάχη του Γράμμου	237
5.4 Οι Μαστοροχωρίτες στη μάχη του Γράμμου	249
5.5 Συνέπειες της μάχης του Γράμμου για την περιοχή	256

Κεφάλαιο 6: Οι Μαστοροχωρίτες στον τελευταίο αγώνα για το Γράμμο εκατέρωθεν

6.1 Μερική ανακατάληψη του Γράμμου από τους αντάρτες	261
6.2 Απόπειρα ολοκλήρωσης ανακατάληψης του Γράμμου	265
6.3 Οι τελευταίες μάχες στο Γράμμο	277
6.4 Το τέλος του Εμφυλίου και η έναρξη της παραποίησης	284

Δ' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 7: Τα Μαστοροχώρια της μετεμφύλιας περιόδου

7.1 Ο Επαναπατρισμός	292
7.2 «Κατασκοπεία»	300
7.3 Η Αστυνόμηση	306

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΗΓΕΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

311

317

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Το αντικείμενο της έρευνας

Η διατριβή αυτή εγγράφεται στη γενικότερη προβληματική γύρω από την ιστορία της ελληνικής Αντίστασης, και του Εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε, και επικεντρώνεται σε ένα περιορισμένο γεωγραφικά χώρο, ο οποίος καλύπτει τις κοινότητες του Δήμου Μαστοροχωρίων της Επαρχίας Κόνιτσας, και τις γειτονικές κοινότητες Κερασόβου και Αετομηλίτσας (Ντέντσικου) του Νομού Ιωαννίνων. Η ανίχνευση των αιτίων και των ορίων του διχασμού που διαπέρασαν τον πληθυσμό των Μαστοροχωρίων και της Αετομηλίτσας κατά την περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου, και που αφορούσαν το δίπολο Κομμουνισμός ή Εθνικοφροσύνη, ήταν ο αρχικός στόχος αυτής της διατριβής. Την περίοδο της Κατοχής, δεδομένης της απουσίας ενεργού δράσης από τον παλαιοκομματικό κόσμο, το Κ.Κ.Ε αναδείχτηκε σε δύναμη εξουσίας και κάλυψε το οργανωτικό κενό που είχε προκύψει με τις οργανώσεις του, κυρίως το Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. Στην ίδια ιστορική συγκυρία ιδρύθηκε ο Ε.Δ.Ε.Σ. με αρχηγό το Ναπολέοντα Ζέρβα, ο οποίος «δεδομένου ότι οι φιλοδοξίες του προσέκρουαν στο ΕΑΜ, έθεσε σε ενέργεια το σχέδιο του να ηγηθεί της αντιστασιακής παράταξης»¹ Ακολούθησαν η σύγκρουση Ε.Λ.Α.Σ.-Ε.Δ.Ε.Σ. το 1943 και 1944 (κυρίως στην Ήπειρο), τα Δεκεμβριανά που έλαβαν χώρα με την παρέμβαση των Άγγλων το Δεκέμβριο του 1944, η Λευκή Τρομοκρατία σε βάρος των Αγωνιστών της Εαμικής προέλευσης Εθνικής Αντίστασης, και τέλος ο Εμφύλιος.

Στη διατριβή αυτή επιχειρείται η διερεύνηση των αιτιών του διχασμού και της πόλωσης που δημιουργήθηκαν στα Μαστοροχώρια, ενταγμένων στο ευρύτερο πλαίσιο της αντιπαράθεσης μέχρι και το τέλος του Εμφυλίου. Ένας άλλος στόχος είναι η ανίχνευση της στάσης των κατοίκων τους σε όλη τη διάρκεια αυτής της αντιπαράθεσης.

Ο τίτλος είναι συμβατικός, καθώς στο Δήμο Μαστοροχωρίων ανήκουν οι κοινότητες: Καστανέα (Καστάνιανη), Λαγκάδα (Μπλήζγιαννη), Δροσοπηγή (Κάντσικο), Πλαγιά (Ζέρμα), Κεφαλοχώρι (Λυκόρραχη ή Λούψικο), Οξυά (Σέλτση) -

---

¹ Μιχάλης Λυμπεράτος, «Οι οργανώσεις ης Αντίστασης» στο Χρήστος Χατζηιωσήφ - Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.) στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Κατοχή - Αντίσταση 1940-1945*, Αθήνα (Βιβλιόραμα) 2007, Γ' (μέρος 2^ο), 36.

στην οποία υπάγεται διοικητικά και ο συνοικισμός της Θεοτόκου (Φετόκος)-, Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη, Ασημοχώρι (Λεσκάτσι), Γοργοπόταμος (Τούρνοβο), Χιονιάδες, και Πληκάτι. Οι κοινότητες του Δήμου Μαστοροχωρίων, Αγίας Παρασκευής (Κερασόβου) και Αετομηλίτσας (Ντέντσικου), την ιστορία των οποίων εξετάζει αυτή η διατριβή αποτελούσαν μέρος του Αναπτυξιακού Συνδέσμου της Γεωγραφικής Ενότητας, ο οποίος είχε συσταθεί το 1993 στην Επαρχία της Κόνιτσας και είχε μετονομαστεί σε Συμβούλιο περιοχής της Γεωγραφικής Ενότητας το 1995.² Οι υπόλοιπες κοινότητες (Μόλιστα, Γαναδιό, Μοναστήρι, Πουρνιά και Φούρκα) ενώ ανήκουν στην προαναφερθείσα Γεωγραφική Ενότητα, δεν συμπεριλήφθηκαν σε αυτή τη διατριβή για λόγους οικονομίας, εξ αιτίας του όγκου του υλικού. Επιλέχθηκαν, λοιπόν, ο Δήμος Μαστοροχωρίων, η Κοινότητα Κερασόβου, η οποία ανήκε στην ομάδα των χωριών που αποκαλούνταν από το 1929 Μαστοροχώρια και για μικροτοπικές και οικονομικές σκοπιμότητες βρέθηκε έξω από το Δήμο Μαστοροχωρίων,³ όπως και η Κοινότητα Αετομηλίτσας (Ντέντσικου), η οποία ήταν «εκ των ων ουκ άνευ» για τη μελέτη της ιστορίας του Εμφυλίου στην περιοχή.⁴

Τα επαγγέλματα που ασκούσαν οι κάτοικοι αυτών των χωριών ήταν ποικίλα. Στην Αετομηλίτσα μερικοί κάτοικοι ασχολούνταν με την υλοτομία και ασκούσαν το επάγγελμα του αγωγιάτη (κερατζή),⁵ ενώ οι περισσότεροι ασκούσαν την ημινομαδική κτηνοτροφία, της οποίας ο κυρίαρχος παραγωγικός σχηματισμός ήταν το τσελιγκάτο, το οποίο «αποτελούνταν από έναν αριθμό κτηνοτρόφων κάτω από την ηγεσία του οικονομικά ισχυρότερου. Ο χώρος επιρροής όμως του τσέλιγκα δεν περιοριζόταν στη σφαίρα παραγωγής μόνο, αλλά επεκτεινόταν σ' ολόκληρη την κοινωνική ζωή των συνεργαζόμενων κτηνοτρόφων και των οικογενειών τους».⁶ Ο παραγωγικός

² Για τη συγκρότηση του Δήμου Μαστοροχωρίων με το νόμο 2539- Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ) βλέπε *Μαστοροχώρια: Οδηγός γνωριμίας με το Δήμο Μαστοροχωρίων*, Θεσσαλονίκη (Ελλά) 2005, 128-129.

³ Ο Χαράλαμπος Ρεμπέλης, *Κονιτσιώτικα – Βραβευθέντα εις τον Τράντειον Διαγωνισμόν*, Αθήνα (Ηπειρωτική Εταιρεία Αθηνών) 1953, (Επανέκδοση: Νικόλαος Χ. Ρεμπέλης (επιμ.), Αθήνα (Σύλλογος Ασημοχωριτών Αθηνών «Η πρόοδος») 2005, 13 αναφέρει ότι: «Εις την περιοχήν του ποταμού Σαρανταπόρου εν τη επαρχία Κονίτσης και εις μικράν κατά το μάλλον ή ήττον απόστασιν εκατέρωθεν των οχθών αυτού κείνται τα χωρία Μόλιστα, Σταρίτσανη, Κεράσοβον, Μπλίζγιαννη, Κάντσικον, Ζέρμα, Λούψικον, Φετόκο, Σέλτση, Βούρμπιανη, Λεσκάτσι, Χιονιάδες, Τούρνοβον, Πληκάτι, Στράτσανη, Ιζβορος, Πυρσόγιαννη κ.α. καλούμενα με το γενικώτερον όνομα Μαστοροχώρια, διότι εις παλαιότεραν εποχήν και νυν έτι οι περισσότεροι των κατοίκων μετέρχονται το όνομα του κτίστου».

⁴ Στο εξής για λόγους ουσίας αλλά και συντομίας στην ονομασία Μαστοροχώρια θα συμπεριλαμβάνεται και το Κεράσοβο.

⁵ Βασίλης Νιτσιάκος, *Αετομηλίτσα (παραδοσιακή λαογραφία)*, Α', Γιάννινα (Σύλλογος Αετομηλιτισιωτών «Το Ντένισκο») 1979, 6.

⁶ Βασίλης Νιτσιάκος, *Οι ορεινές κοινότητες της Βόρειας Πίνδου: Στον απόηχο της μακράς διάρκειας*, Αθήνα (Πλέθρον) 1995, 66, 74-75.

σχηματισμός του τσελιγκάτου άρχισε να αλλάζει μετά το 1917, όταν έγινε η αγροτική μεταρρύθμιση. «Η περίοδος από την αγροτική μεταρρύθμιση ως και τον εμφύλιο υπήρξε μεταβατική» και «τα τσελιγκάτα άρχισαν να αντικαθίστανται από πιο δίκαιες μορφές συνεταιρισμού, όπου πολλοί κτηνοτρόφοι της ίδιας ή παρόμοιας οικονομικής δυνατότητας εκμεταλλεύονταν από κοινού και στη βάση ισοτιμίας και καθολικής συμμετοχής τα μέσα της παραγωγής τους».⁷

Πολλοί από τους Μαστοροχωρίτες ασχολήθηκαν με τη μαστορική τέχνη, αλλά διακρίθηκαν ιδιαίτερα σε αυτήν οι Πυρσογιαννίτες, οι Βουρμπιανίτες και οι Καντσιώτες. Οι Γοργοποταμίτες ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με την ξυλογλυπτική. Οι Χιονιαδίτες με την αγιογραφία.⁸ Οι κάτοικοι των άλλων Μαστοροχωρίων ασκούσαν κυρίως τη γεωργο-κτηνοτροφία και δευτερευόντως τη μαστορική τέχνη. Κάποια χωριά επίσης είχαν εισοδήματα από τη μετανάστευση, καθώς το 1923 υπήρχαν στη Νέα Υόρκη της Αμερικής αρκετοί μετανάστες Πυρσογιαννίτες, και το 1929 υπήρχε στην Αντίς Αμπέμπα της Αιθιοπίας παροικία Πυρσογιαννιτών και Βουρμπιανιτών μαστόρων.⁹

Παρά το γεγονός ότι οι ταξικές διακρίσεις ενδοκοινοτικά ήταν δυσδιάκριτες, επειδή δεν υπήρχαν μεγάλες οικονομικές αντιθέσεις, η υποτυπώδης κοινωνική διαστρωμάτωση πρέπει να ήταν κάτι που βασάνιζε μια μερίδα Μαστοροχωριτών από το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Δυσανεστημένοι ήταν όσοι Μαστοροχωρίτες μετά βίας κατάφερναν να εξοικονομήσουν το ψωμί της χρονιάς. Όσοι δε δούλευαν έξω από τα Μαστοροχώρια ως τεχνίτες, μαστόροι, αγιογράφοι και ξυλογλύπτες, αν και μέσα στα όρια της κοινότητάς τους ξεχώριζαν οικονομικά, βίωναν την ταξική διάκριση στις κοινωνίες όπου δούλευαν. Οι εντόπιοι πληθυσμοί αντιμετώπιζαν με περιφρόνηση τους μαστόρους, και όπως αναφέρει ο Βασίλης Νιτσιάκος. «Μάστορας σήμαινε κάτι χειρότερο από παρακατιανός».¹⁰

---

⁷ Ο.π.

⁸ Ευάγγελος Αυδίκος, *Η ταυτότητα της περιφέρειας στο μεσοπόλεμο: Το παράδειγμα της Ηπείρου*, Αθήνα (Καρδαμίτσας) 1993, 66. Για το ότι κάποια στιγμή στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στο Κάντσικο η μαστορική έγινε το κύριο επάγγελμα των Καντσιωτών και υπερσκέλισε τη γεωργοκτηνοτροφία βλέπε Θωμάς Ζιώγας, Χρίστος Τσιγκούλης, Γιώργος Βελλάς, *Κάντσικο – Δροσοπηγή (Συγγραφή για ένα μαστοροχώρι της Ηπείρου)*, Αθήνα (Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών Κόνιτσας «Ο Άγιος Αθανάσιος») 1993, 201-242.

⁹ Βασίλης Παπαγεωργίου (επιμ.), *1926-2006: Προοδευτική Ένωση Πυρσόγιαννης – 80 χρόνια από τη γέννησή της*, Θεσσαλονίκη 2005, 8-11.

¹⁰ Ο Βασίλης Νιτσιάκος, (ό.π., 104) αναφέρει την εξής ιστορία από το πυρσογιαννίτικο περιοδικό Αρμολοί, η οποία δείχνει την περιφρόνηση που αντιμετώπιζαν οι μαστοροχωρίτες στους τόπους που

Αν υπήρχε επαναστατική παράδοση στα Μαστοροχώρια στο Μεσοπόλεμο δεν είναι γνωστό. Ωστόσο οι Λυκορραχίτισσες τραγουδούσαν την Πρωτομαγιά ένα τραγούδι που υπαινισσόταν τα πάθη της εργατιάς,¹¹ και διένειμαν όλο το γάλα της παραγωγής τους σε εκείνους οι οποίοι δεν διέθεταν ζωϊκό κεφάλαιο.¹² Δύσκολα μπορεί να ισχυρισθεί κάποιος ότι το προαναφερθέν τραγούδι και το έθιμο, σήμαιναν ταξική και επαναστατική συνείδηση.¹³

Όμως, όπως φαίνεται, διάθεση ανταρσίας απέναντι στο κράτος κρύβει η στάση που κράτησαν κάποιοι Λυκορραχίτες απέναντι στο φαινόμενο της Ληστείας το 1928, τότε που εξοντώθηκε στη θέση Σουποτήρι της Λυκόρραχης από τις κρατικές Αρχές η «συμμορία των Φορφόληδων». Τα κεφάλια των τριών ληστών της συμμορίας, Χρήστου Φορφόλια, Λεβέντη Φορφόλια και Μάρα, κόπηκαν και στάλθηκαν στην Κόνιτσα, ενώ τα σώματά τους τάφηκαν στο νεκροταφείο της Αγίας Παρασκευής στη Λυκόρραχη.¹⁴ Αρκετοί Λυκορραχίτες, είχαν συμπαθήσει τους ληστές και τραγούδησαν το θάνατό τους.¹⁵ Αυτά ήταν τα στοιχεία που προέκυψαν

πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους: «Σε ένα ταξίδι δούλευαν οι μαστόροι στο σπίτι μιας χήρας. – Μάνα, λέει η κοπέλα, ήπια απ' τον κουβά νερό το γουμάρι. – Και τι πειράζει, ας ήπια, απαντάει η τρανή. – Ηπια κι ένας μάστορας, μωρ' μάνα. – Χύσ' το γρήγορα...». (μαστόρική ιστορία, Αρμολόι 1[1976], σ. 10).

¹¹ Το τραγούδι αυτό γνωρίζουμε από την προφορική μαρτυρία της Όλγας Κολωνιάρη, κασέτα 21, πλευρά β (Συλλογή παραδοσιακού χορού) και είναι το εξής:

Ήλιν για μένα αργοπορείς
Ήλιν μ' να βασιλέψεις (διν)
Σι καταργιέται η εργατιά
Και μια ξενοδουλευτάρα.

Πο 'χει τον άνδρα τ'ς άρρωστο
Χρονώ και πέντε μήνες.
Ζητεί τυρί από λαγό
Κι από αγρογίδι γάλα.

Να στήσει στάνη στο βουϊνό
Και βρόχια μες τον κάμπο.
Και ο άνδρας της ξαρρώστησε
Και άλλη γυναίκα πήρε.

¹² Προφορική μαρτυρία Αναστασίου Καρανίκα, κασέτα 24, πλευρά α (Συλλογή παραδοσιακού χορού).

¹³ Δεν έγινε παρόμοια έρευνα στα υπόλοιπα Μαστοροχώρια.

¹⁴ Βασίλης Τζανακάρης, *Τα παλληκάρια τα καλά σύντροφοι τα σκοτώνουν*, Αθήνα (Καστανιώτης)⁴ 2002, 200, 209.

¹⁵ Γιώργος Σδούκος, *Λυκόρραχη: Μπέηδες και Ραγιάδες στα βουνά της Ηπείρου*, Θεσσαλονίκη (Μαϊάνδρος) 1988, 76-78. Οι Λυκορραχίτες τραγούδησαν το θάνατο των ληστών με το εξής τραγούδι:

Γιατί, μωρέ Φαρφόρλια,
Δεν το 'πραξες καλά
Και έκανες το λημέρι
Στου Λούψ'κου τα βουνά;

Δεν φταίγω εγώ, μωρ' μάνα,

από μια πρώτη έρευνα για την προ του 1940 περίοδο για την περιοχή που μελετάται σε αυτή τη διατριβή, η οποία διερευνά την περίοδο του Εμφυλίου πολέμου.

Στην πορεία της έρευνας αναδείχθηκαν τα εξής ερωτήματα: Τι σήμαινε η οργάνωση ΕΑΜ-ΕΛΑΣ για τους κατοίκους της περιοχής και τι η οργάνωση του ΕΔΕΣ; Τι ήταν αυτό που συντέλεσε ώστε οι κάτοικοι των Μαστοροχωρίων αρχικά να ταχθούν στο πλευρό των οργανώσεων του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, και πού οφειλόταν το πέρασμα μιας μερίδας αυτού του πληθυσμού στον ΕΔΕΣ; Πού πρέπει να αποδοθούν οι ακρότητες της εαμικής Λαϊκής Δικαιοσύνης; Γιατί δεν έγινε πλήρης εκκαθάριση των δωσίλογων της τοπικής κοινωνίας από τον Ε.Λ.Α.Σ., ο οποίος ανέλαβε την εκκαθάρισή τους; Πώς βίωσαν οι Μαστοροχωρίτες την παρουσία και τη δράση του ξένου παράγοντα κατά την περίοδο της Κατοχής; Τι διαστάσεις πήρε η Λευκή Τρομοκρατία στην περιοχή και ποιοι παράγοντες οδήγησαν στην πρώτη εμφύλια σύγκρουση; Πού πρέπει να αποδοθεί η ένταξη ορισμένων οικογενειών και στα δυο στρατόπεδα; Ποιες αιτίες προκάλεσαν το κύμα της Τρομοκρατίας που εξαπολύθηκε το 1947-1948 στην περιοχή; Ποιες ήταν οι συνέπειες του «Παιδομαζώματος» για τα παιδιά, αλλά και για την τοπική κοινωνία; Ποιοι ήταν οι λόγοι για τους οποίους οι κάτοικοι των Μαστοροχωρίων μετοίκησαν στην Αλβανία αρχικά και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μεταγενέστερα; Ποιες ήταν οι υλικές και ηθικές συνέπειες, του Εμφυλίου πολέμου, και ποιες οι μετεμφυλιακές σε τοπικό επίπεδο, στα Μαστοροχώρια;

Η έκθεση και η ερμηνεία του πραγματολογικού υλικού κατανεμήθηκε σε 4 μέρη και πήρε την ακόλουθη μορφή:

Το Α' Μέρος αποτελείται από ένα Κεφάλαιο αποτελούμενο από 10 ενότητες και έχει τον τίτλο: **Από την Ιταλική Κατοχή μέχρι την Απελευθέρωση:**

Μάνα μ', δεν φταίγω εγώ.
Μόν' φταίει ο Λεβέντης
Μας πήρε στο λαιμό.

Βλαχούλες φέρνουν το γιόμα
Βουλγάρες το κρασί
Και απιστία μας κάνουν
Μας βάζουν στη σφαγή.

Για κάτσε, βρε Φαρφόλια,
Και κάνε μια γραφή
Και πέστα στη γυναίκα σ'
Πέστα να παντρευτεί.

Αντιστασιακές οργανώσεις και διχασμός. Αυτό διαπραγματεύεται την κατάσταση στα Μαστοροχώρια από την αρχή της Ιταλο-Γερμανικής Κατοχής μέχρι και την Απελευθέρωση. Αρχικά διερευνήθηκε η διοικητική κατάσταση στα Μαστοροχώρια την περίοδο της Ιταλοκρατίας και η στάση των τοπικών κοινοτικών συμβουλίων απέναντι στον κατακτητή. Ενώ διερευνήθηκε και η δραστηριότητα των κατοίκων της περιοχής μέσα στις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της Κατοχής, αλλά και η δράση της ιταλικής Καραμπινιερίας.¹⁶ Εξετάστηκε επίσης η πολιτεία των ντόπιων συνεργατών της, η οποία συνίστατο στη συλλογή των όπλων που είχαν στην κατοχή τους οι κάτοικοι της περιοχής, στην οικονομική αφαίμαξη, αλλά και στην αναζήτηση, σε μερικές περιπτώσεις, γυναικών που τις εξωθούσαν στην εκπόρνευση. Διερευνήθηκε, ακολούθως η στάση των κατοίκων απέναντι στο φαινόμενο του δωσιλογισμού, και η τιμωρία των δωσίλογων από τον Ε.Λ.Α.Σ.. Όσον αφορά την περίοδο της Αντίστασης εξετάστηκε ο τρόπος οργάνωσης του Ε.Α.Μ. της περιοχής, οι πολιτικοκοινωνικές του θέσεις, η ιδεολογία του, αλλά και η στάση των κατοίκων της περιοχής απέναντι στο Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ, όπως το ποιοι και γιατί το εγκατέλειψαν και πέρασαν στην οργάνωση του Ε.Δ.Ε.Σ.. Διερευνήθηκε ο τρόπος λειτουργίας της Λαϊκής Δικαιοσύνης και τα αίτια διολίσθησης των στελεχών της σε ακρότητες. Διερευνήθηκε ο τρόπος οργάνωσης των κατοίκων από το Κ.Κ.Ε. και η επίδραση που άσκησαν τα μέλη του στην εξέλιξη και την πορεία του Εαμικού κινήματος σε τοπικό επίπεδο. Επιχειρήθηκε να ερμηνευθεί το γεγονός της πλατειάς απήχησης του Κόμματος κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Μελετήθηκαν οι τοπικές συγκρούσεις ανάμεσα σε Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Δ.Ε.Σ. οι οποίες ήταν απόρροια των συγκρούσεων των ίδιων δυνάμεων νοτιότερα των Ιωαννίνων. Διερευνήθηκαν επί πλέον οι απελευθερωτικές επιχειρήσεις στην περιοχή, που έγιναν μονομερώς από το Ε.Α.Μ.

¹⁶ Βασιλικοί Καραμπινιέροι αποκαλούνταν επίσημα οι αξιωματικοί της Ιταλικής Χωροφυλακής. Στην Κόνιτσα ήταν για παράδειγμα εγκατεστημένο το 5^ο Τάγμα Βασιλικών Καραμπινιέρων και ο Σταθμός τους καλούνταν Σταθμός των Βασιλικών Καραμπινιέρων Κονίτσης. (Εγγραφο που στάλθηκε από το 5^ο Τάγμα Βασιλικών Καραμπινιέρων στην Επιθεώρηση Δημοτικών Σχολείων Κονίτσης. Αρ. πρωτ. 571/15.6.1942: Από τα Αρχεία του 3^{ου} Γραφείου Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ιωαννίνων - Κάτοχοι Αρχείων 3^ο Γραφείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ιωαννίνων και Γ.Α.Κ. Ιωαννίνων, φύλαξη στο Υπόγειο Περιφέρειας Ιωαννίνων. Αταξινόμητα. [Φωτοαντίγραφο του εγγράφου βρίσκεται στην κατοχή της ερευνήτριας]. Επίσης βλέπε δείγμα παρόμοιου εγγράφου από την Κόνιτσα στο Κωνσταντίνος Αντωνίου, *Ιστορία της Ελληνικής Βασιλικής Χωροφυλακής 1833-1965*, Γ', Αθήνα 1965, 1810-1811. Ο όρος Καραμπινιέροι ή Καραμπινιέρηδες και Καραμπινιερία υιοθετήθηκαν για τους Ιταλούς Χωροφύλακες και την ιταλική Χωροφυλακή από τους κατοίκους της περιοχής: και κατ' επέκταση και από τους ντόπιους συγγραφείς: Γιώργος Σδούκος, *Λυκόρραχη: Μπένδες και Ραγιάδες στα βουνά της Ηπείρου*, Θεσσαλονίκη (Μαϊάνδρος) 1988, 83, Γιάννης Μαυρομάτης, *Σύμμεικτα της επαρχίας Κονίτσης: Ηρωισμοί και αθλιότητες. Οδοιπορικό μιας αδερφοκτόνου εποχής 1942 - 1959*, Ηγουμενίτσα 1992, 24, Σωτήρης Τουφίδης, *Αγώνες και θυσίες: Μαρτυρίες - Χρονικά 1943 - 1944*, Γιάννινα 1988, 10 - 11.

Καθώς, τέλος, και η βίωση από τους ντόπιους του ξένου παράγοντα, οι οποίοι ήταν ρωσόφιλοι και δεν εμπιστεύονταν τους Άγγλους, οι οποίοι, όπως είναι γνωστό, σε πανελλήνιο επίπεδο δρομολογούσαν από καιρό τον προσεταιρισμό της Ελλάδας στη δική τους σφαίρα επιρροής.

Το Β' Μέρος αποτελείται από τα Κεφάλαια 2 και 3. Το 2^ο Κεφάλαιο έχει τον τίτλο: **Η περίοδος της φαινομενικής ειρήνης – Διαιώνιση του διχασμού.** Σε αυτό διερευνήθηκε η στάση του Εαμικού πληθυσμού των Μαστοροχωρίων στα Δεκεμβριανά, στη σύγκρουση Ε.Λ.Α.Σ.-Ε.Δ.Ε.Σ. νότια των Ιωαννίνων από το Δεκέμβριο του 1944 και εντεύθεν, καθώς και οι συνέπειες αυτών των συγκρούσεων στην τοπική κοινωνία. Εξετάσθηκαν, οι «παραβιάσεις»¹⁷ της συνθήκης της Βάρκιζας από τον Ε.Λ.Α.Σ., όταν αμέσως μετά τη συμφωνία άρχισε στην περιοχή η δίωξη των Ελασιτών που τιμώρησαν δωσίλογους από τις οικογένειες των δωσιλόγων, καθώς και η Λευκή Τρομοκρατία που ακολούθησε. Διερευνήθηκαν, ακόμη, οι δυσμενείς μεταθέσεις των δασκάλων της περιοχής που έγιναν από τις Αρχές με τη συνέργεια των κατοίκων, οι οποίοι δεν ήταν διατεθειμένοι να συγχωρήσουν τις ακρότητες της κατοχικής περιόδου του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ.· αντίθετα ήταν έτοιμοι να τις εκμεταλλευτούν στο έπακρο. Στη συνέχεια διερευνήθηκε ο «κίνδυνος» του Μπούλκες, και το δωσίλογο παρελθόν του Κωνσταντίνου Κούρκουλα, ο οποίος μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τοποθετήθηκε επικεφαλής της Υποδιοίκησης Χωροφυλακής Πυρσόγιαννης προκειμένου να αντιμετωπίσει το φάσμα του Μπούλκες. Τέλος, εξετάσθηκαν τα άτομα που τοποθετήθηκαν από την Κυβέρνηση στα Διοικητικά Συμβούλια των Κοινοτήτων.

Το 3^ο Κεφάλαιο έχει τον τίτλο: **Σκλήρυνση της πόλωσης και πέρασμα στον Εμφύλιο.** Σε αυτό διερευνήθηκε το ζήτημα των εκλογών που ορίσθηκαν από το Θεμιστοκλή Σοφούλη για την 31^η Μαρτίου του 1946. Ανιχνεύθηκε η τοπική προεκλογική ατμόσφαιρα. Εξετάσθηκαν οι επιπτώσεις στη ζωή των κατοίκων από τη στιγμή που τα Μαστοροχώρια άρχισαν να γίνονται εναλλασσόμενο πεδίο δράσης

¹⁷ Οι παραβιάσεις της συνθήκης της Βάρκιζας συνίσταντο στην απόκρυψη οπλισμού, στο φόνο του αγροφύλακα από τη Λαγκάδα Μπίσια, και στην περιπλάνηση οργανωμένων ένοπλων ομάδων στα βουνά που εδήλωναν σαφώς την αντίθεσή τους σε αυτή. Βλέπε τα Βουλευμάτα στο Ποινικό Αρχείο του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων υπ. αριθμ. 742/1946, 27/1947, 117/1946, 142/1946. Επίσης: «Εκθεσις περιληπτική της εσωτερικής καταστάσεως, Αθήναι τη 5 Μαΐου 1945», ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου 1944-1945*, τ. 1^{ος}, αριθ. εγγ. 175, 537-548, και «Δελτίον επί της δραστηριότητος του ΚΚΕ κατά μήνα Μάϊον 1945», ό.π., τ. 2^{ος}, αριθ. εγγ. 11, 72. Και οι δυο πηγές είναι «εθνικόφρονες» προέλευσης και δεν μπορούμε να βασιζόμαστε απόλυτα σε αυτές.

ανάμεσα σε αντάρτες, στρατιώτες και χωροφύλακες, ενώ η περιοχή βάδιζε για εκλογές με αιχμή το πολιτειακό. Διερευνήθηκαν οι αιτίες που οδήγησαν στη μάχη της Πυρσόγιαννης, της πρώτης εμφύλιας σύγκρουσης στην περιοχή και οι συνέπειές της, ενώ ανιχνεύθηκε η αγωνία των ανταρτών για την εφαρμογή ή μη της αμνηστίας. Συγκεντρώθηκαν οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις που έγιναν από το στρατό μετά τη μάχη της Πυρσόγιαννης και ανιχνεύθηκαν οι επιπτώσεις της τυφλής βίας που επηρέασε αρνητικά τη ζωή των κατοίκων. Εξετάστηκε η συμβολή του οικονομικού θεσμού της ΟΥΝΡΑ ως παράγοντα διχασμού του τοπικού πληθυσμού. Ανιχνεύτηκαν οι πρώτοι συνειδητοί μάρτυρες στη διαμάχη Εθνικοφροσύνης – Κομμουνισμού στα γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά την έφοδο και κατάληψη των φυλακίων Χιονιάδων – Πληκατίου από τους αντάρτες, τα οποία και σηματοδοτούν τη μετάβαση από την εποχή της παρορμητικής ένταξης και θυσίας στην εποχή της συνειδητής θυσίας. Εξετάστηκε η αμφίδρομη στρατολόγηση και εντοπίστηκε η διάσπαση και η διασπορά των οικογενειών στα δύο στρατόπεδα.

Το Γ' Μέρος αποτελείται από 2 Κεφάλαια. Το 4^ο Κεφάλαιο έχει τον τίτλο: **1947: Οι Μαστοροχωρίτες ανάμεσα σε δυο ομόφυλους¹⁸ στρατούς και δύο ομόφυλες κυβερνήσεις.** Σε αυτό διερευνήθηκαν οι τρόποι με τους οποίους διενεργήθηκε η ευρείας κλίμακας επιστράτευση που έγινε το 1947, οι στρατιωτικές εχθροπραξίες του ίδιου χρόνου, η στάση των Μαστοροχωριτών απέναντι σε αυτές, και ανιχνεύθηκε η αποδιάρθρωση των δεσμών εξ αίματος. Εκτέθηκε το πραγματολογικό υλικό για τη μεταφορά και εγκατάσταση του Γενικού Αρχηγείου στη Λυκόρραχη Μαστοροχωρίων, προκειμένου να σχηματισθεί η Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση, με πρώτη έδρα τη Λυκόρραχη, και για τη μάχη της Κόνιτσας, η οποία σε περίπτωση νίκης θα αποτελούσε την έδρα της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης. Εξετάστηκε επίσης η πολιτικο-στρατιωτική οργάνωση των Μαστοροχωρίων από τη στιγμή που εγκαταστάθηκε το Αρχηγείο στην περιοχή, και ιδιαίτερα η προσφορά της πολιτικής οργάνωσης των ντόπιων στον αγώνα του Δημοκρατικού Στρατού. Κατατέθηκε, τέλος, το υλικό το σχετικό με την Τρομοκρατία που εξαπέλυσε η Ασφάλεια του Δημοκρατικού Στρατού, και αναζητήθηκαν οι λόγοι στους οποίους πρέπει να αποδοθεί αυτό το κύμα των διώξεων.

---

¹⁸ Εδώ η λέξη ομόφυλος έχει την έννοια αυτού που ανήκει στην ίδια φυλή, στο ίδιο γένος. Βλέπε Γεώργιος Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα (Κέντρο Λεξικολογίας) 1998.

Το 5^ο Κεφάλαιο έχει τον τίτλο: **1948 – Η μάχη του Γράμμου και οι Μαστοροχωρίτες**. Στο Κεφάλαιο αυτό εκτέθηκε καταρχάς το πραγματολογικό υλικό για την επανεγκατάσταση του Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού στο βουνό Πέτρα Μούκα της Λυκόρραχης, και για τις προετοιμασίες της μάχης του Γράμμου. Εξετάστηκαν οι συνέπειες - κυρίως θετικές - του «Παιδομαζώματος», το οποίο έλαβε χώρα ενόψει της προετοιμασίας της μάχης του Γράμμου με βασικό σκοπό τη διάσωση-διαφύλαξη των παιδιών από τα δεινά του πολέμου. Εκτέθηκε, επίσης, το πραγματολογικό υλικό για τις πολιτικο-στρατιωτικές ανακατατάξεις και στα δύο στρατόπεδα προκειμένου να επιτύχουν τα καλύτερα αποτελέσματα στη μάχη για τη διεκδίκηση του Γράμμου, και γενικότερα το αντίστοιχο υλικό για τις επιχειρήσεις από τον αέρα και την ξηρά, μέχρι την ήττα των ανταρτών και τον στρατιωτικό τους ελιγμό στο Βίτσι. Διερευνήθηκε η προσφορά των Μαστοροχωριτών στη μάχη του Γράμμου, καθώς και οι κοινωνικο-οικονομικές συνέπειες στη ζωή τους, η κυριότερη από τις οποίες ήταν η προσφυγιά μεγάλου μέρους του πληθυσμού στην Αλβανία αρχικά και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης αργότερα.

Το 6^ο Κεφάλαιο έχει τον τίτλο: **Οι Μαστοροχωρίτες στον τελευταίο αγώνα για το Γράμμο εκατέρωθεν**. Στο Κεφάλαιο αυτό εξετάστηκαν οι μάχες για την ανακατάληψη του Γράμμου από τους αντάρτες από το φθινόπωρο του 1948 μέχρι και τον Απρίλιο του 1949, και σχηματίστηκε η εικόνα των πιο σημαντικών μαχών με τη βοήθεια των γραπτών και των προφορικών μαρτυριών. Διερευνήθηκαν οι αιτίες τόσο για τους αρχικούς θριάμβους του Δημοκρατικού Στρατού, όσο και για την αποτυχία ανακατάληψης του Γράμμου από αυτόν. Εκτέθηκε επίσης το σχετικό υλικό με τις τελευταίες νικηφόρες μάχες των ανταρτών στο Γράμμο λίγο πριν αρχίσει η τελευταία μεγάλη μάχη που οδήγησε στην οριστική εκδίωξή τους έξω από τα σύνορα, και επισημάνθηκε σε αυτές η στάση των μάχιμων και των άμαχων Μαστοροχωριτών. Τέλος εκτέθηκε το υλικό για την μεγάλη μάχη του Γράμμου που ήταν και η τελευταία ολόκληρου του Εμφυλίου και ανιχνεύθηκαν στην περιοχή οι πρώτες παρενέργειες της νίκης των εθνικοφρόνων.

Το Δ' Μέρος αποτελείται από το 7^ο Κεφάλαιο που έχει τον τίτλο: **Τα Μαστοροχώρια της μετεμφύλιας περιόδου**. Σε αυτό το Κεφάλαιο μελετήθηκε ο επαναπατρισμός των Μαστοροχωριτών που είχαν καταφύγει στην Κόνιτσα κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου, αλλά και των Μαστοροχωριτών που είχαν καταφύγει στις Ανατολικές χώρες, και ανιχνεύθηκαν οι λόγοι της θριαμβευτικής υποδοχής των

δεύτερων. Διερευνήθηκαν, επίσης, οι σχεδόν άθλιες συνθήκες διαβίωσής τους παρά τη θριαμβευτική υποδοχή που τους επιφυλάχθηκε, και παρά τον ευαγγελισμό της ευημερίας από τις κρατικές Αρχές. Εξετάσθηκε το φαινόμενο της μαζικής δίωξης αθώων ως επί το πλείστον Μαστοροχωριτών με την κατηγορία της Κατασκοπείας, με αφορμή την παράνομη είσοδο στην περιοχή στελεχών του ΚΚΕ από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίοι αποσκοπούσαν, κατά πάσα πιθανότητα, στην αναδιοργάνωση των κομμουνιστικών οργανώσεων. Τέλος μελετήθηκε το φαινόμενο της Αστυνόμησης, το οποίο ανέλαβαν οι αστυνομικές Αρχές με τη βοήθεια του ντόπιου παράγοντα, ο οποίος διατήρησε τα πάθη και τα μίση του εμφυλίου σχεδόν μέχρι σήμερα.

2. Η μεθοδολογία της έρευνας

Αναφορικά με την «πρώτη ύλη»,¹⁹ τις πηγές που την παρείχαν, καθώς και τη χρησιμοποίησή τους, υπήρξαν τα γνωστά προβλήματα που υπάρχουν σε κάθε ιστορική έρευνα. Αν και το θέμα που ερευνήθηκε αφορά την ιστορία μόνο 14 χωριών και 7.117 περίπου κατοίκων – μιλάμε για τοπική ιστορία-, εντούτοις δεν υπήρξε σπανιότητα πηγών.²⁰ Τουναντίον προέκυψε πληθώρα. Αυτές ήταν οι ακόλουθες: Υπηρεσία Στρατιωτικών Αρχείων (ΥΣΑ), Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού του Γενικού Επιτελείου Στρατού (ΓΕΣ/ΔΙΣ), Γενικά Αρχεία του Κράτους των Ιωαννίνων (Γ.Α.Κ.), Ποινικά Αρχεία του Πρωτοδικείου και του Εφετείου Ιωαννίνων, Αρχεία του Ειρηνοδικείου της Κόνιτσας, Αρχεία των Δικαστικών φυλακών Ιωαννίνων, Πιστοποιητικά Τύπου Α΄ του Στρατολογικού Γραφείου των Ιωαννίνων, Αρχεία του 3^{ου} Γραφείου Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης των Ιωαννίνων στο οποίο υπάγεται η Κόνιτσα, Αρχεία της Αγρονομίας Κόνιτσας, Αρχεία του Δήμου Μαστοροχωριών, Αρχεία των Κοινοτικών Καταστημάτων των χωριών που συναποτελούν το Δήμο Μαστοροχωριών, Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (Α.Σ.Κ.Ι.), και τέλος

¹⁹ Γιάννης Γιανουλόπουλος, *Ο Μεταπολεμικός Κόσμος: Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945 – 1963)*, Αθήνα (Παπαζήση) 1992, 14.

²⁰ Ε.Σ.Υ.Ε., Πληθυσμός της Ελλάδος κατά την απογραφήν της 16 Οκτωβρίου 1940, Αθήναι (Εθνικόν Τυπογραφείον) 1950.

Αρχεία της Σχολής Μιχαήλ Αναγνωστόπουλου που έχει την έδρα της στη Βοστώνη και τους πληρεξουσίους της στην Αθήνα.²¹

«Πρώτη ύλη» επίσης αντλήθηκε από τις ημερήσιες τοπικές εφημερίδες *Εθνικός Αγών*, *Κήρυξ*, *Εθνική Αντίστασις*, που βρίσκονται στην Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, η οποία εδρεύει στα Γιάννενα, καθώς και στην ημερήσια τοπική εφημερίδα *Ηπειρωτικός Αγών*, της οποίας τα Αρχεία ευρίσκονται στα γραφεία της, στα Ιωάννινα.

Στη συγγραφή αυτής της διατριβής χρησιμοποιήθηκαν, επίσης, οι δημοσιευμένες μαρτυρίες Αγωνιστών του Δημοκρατικού Στρατού, πρωταγωνιστών της εθνικόφρονος παράταξης, καθώς και μαρτυρίες των κατοίκων, οι οποίες διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι μαρτυρίες κάποιων Μαστοροχωριτών, οι οποίοι στρατεύθηκαν στο πλευρό του Δημοκρατικού Στρατού, και δημοσιεύθηκαν στα περιοδικά *Κόνιτσα*, *Εθνική Αντίσταση* και *Ενημερωτικό Δελτίο* της Πανελλήνιας Ένωσης Επαναπατρισθέντων Πολιτικών Προσφύγων. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα ιστορικο-λαογραφικά εγχειρήματα Μαστοροχωριτών συγγραφέων που δίνουν άφθονες πληροφορίες για τον Εμφύλιο στην περιοχή. Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν τα αδημοσίευτα απομνημονεύματα ή ανθολόγια προσωπικών βιωμάτων πέντε Μαστοροχωριτών, οι οποίοι μου τα εμπιστεύθηκαν. Πολύτιμες υπήρξαν επίσης για τη σύνθεση της διατριβής αυτής ιστορικές μελέτες, πρακτικά συνεδρίων, και η γενική βιβλιογραφία που αφορά τον Εμφύλιο πόλεμο. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε και απετέλεσε συχνό σημείο αναφοράς *Η Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1945-1949* του Γιώργου Μαργαρίτη.²²

Τέλος οι προφορικές μαρτυρίες, που η χρήση τους σε αυτή τη διατριβή είναι συμπληρωματική, ελήφθησαν με τη μορφή συνεντεύξεων, και με τη μορφή απλής τηλεφωνικής επικοινωνίας. Η συγκέντρωση αυτού του υλικού άρχισε την Πρωτοχρονιά του 1997, ολοκληρώθηκε το Μάρτιο του 2005, και καλύπτει, συνολικά,

---

²¹ Για την πρόσβασή μου στα διάφορα κρατικά Αρχεία απαιτήθηκε Άδεια από την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Η Άδεια αυτή επέτρεψε στη συγγραφή της διατριβής αυτής τη χρήση των ονομάτων των αποβιωσάντων κατοίκων της περιοχής, και απαγόρευσε τη χρήση των ονομάτων των ζώντων, ειμή μόνο με την ενυπόγραφη συγκατάθεσή τους. Η απαγόρευση αυτή της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων οδήγησε στη χρήση ψευδωνύμων σε ορισμένες περιπτώσεις ή τη χρήση αρχικών σε άλλες.

²² Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του ελληνικού Εμφυλίου πολέμου 1946 – 1949*, Α&Β', Αθήνα (Βιβλιόραμα)² 2001.

89 συνεντεύξεις, οι οποίες μαγνητοφωνήθηκαν σε 231 κασέτες της μιας ώρας. Αρχικά ελήφθησαν από τη Λυκόρραχη κάποιες συνεντεύξεις οι οποίες είχαν τη μορφή της ελεύθερης, ελαφρά καθοδηγούμενης αυτοβιογράφησης και οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν ως πιλοτικές. Η «πρώτη ύλη» που έδωσαν αυτές οι συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκε για την αναζήτηση του αντίστοιχου αρχειακού υλικού. Λόγου χάρη η αναφορά από τους πληροφορητές στη μάχη της Πυρσόγιαννης τον Σεπτέμβρη του 1946 οδήγησε στην αναζήτηση των σχετικών αρχειακών πηγών. Στη συνέχεια συνυφάνθηκαν οι πληροφορίες που δόθηκαν από τις συνεντεύξεις με τις πληροφορίες που δόθηκαν από τις αρχειακές πηγές και κατασκευάστηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο αποσκοπούσε στην απόσπαση πληροφοριών συμπληρωματικής υφής και δυναμικής ως προς τα γεγονότα και τη διασταύρωση των πηγών.²³ Βάσει του ερωτηματολογίου αυτού επιδιώχθηκε η λήψη νέων συνεντεύξεων, αλλά αποδείχθηκε στην πράξη αντिलειτουργικό, γιατί ήταν μακροσκελές και κανένας πληροφορητής δεν μπορούσε να το απαντήσει. Γι αυτό εγκαταλείφθηκε και επιδιώχθηκε να αποσπασθούν από τους πληροφορητές ιστορίες ζωής, ημικαθοδηγούμενες από τη δομή και τη φιλοσοφία του ερωτηματολογίου που είχε εγκαταλειφθεί.

Η προφορική και η αρχειακή «πρώτη ύλη» που συγκεντρώθηκε, ήταν μεγάλη σε όγκο και πλούσια σε πληροφορίες, γεγονός που επέτρεψε τη διασταύρωση και τη συμπλήρωση των διαφορετικής προέλευσης πληροφοριών. Ιδιαίτερη προσοχή, όμως, απαιτήθηκε για την αξιοποίηση του «υλικού» που προερχόταν από τα Βουλευμάτα του Πρωτοδικείου και του Εφετείου Ιωαννίνων. Αυτή η επιφυλακτικότητα απορρέει και επιβάλλεται από τις ιστορικές συγκυρίες και από το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο της εποχής στην οποία αναφέρονται οι συγκεκριμένες πηγές. Είναι γνωστό ότι μετά τη συνθήκη της Βάρκιζας καταστρατηγήθηκε το άρθρο 3, που αμνήστευε τα πολιτικά αδικήματα τα οποία είχαν τελεστεί από την 3^η Δεκεμβρίου 1944 μέχρι και την υπογραφή της. Η διατύπωση ότι: «Η εξαίρεση από την αμνηστία των συναφών κοινών αδικημάτων κατά της ζωής και περιουσίας, τα οποία δεν ήταν απαραίτητως

²³ Ο Paul Thompson, στο έργο του *Φωνές από το παρελθόν – Προφορική ιστορία*, (τίτλος πρωτοτύπου: Paul Thompson, *The voice of the past – Oral history*, Oxford University Press, 1988), Αθήνα (Πλέθρον) 2002, 201 έγραψε ότι «Είναι φυσικά δυνατόν να ανασυνθέσουμε ένα γεγονός με προφορικές πηγές. Το έργο αυτό μπορεί να αποδειχθεί πιο δύσκολο απ' ό,τι φαίνεται, και αν δεν γίνει κατανοητή αυτή η τάση μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές παρανοήσεις». Συνδυασμό προφορικών και γραπτών πηγών έκαναν πολλοί ιστορικοί. Ο P. Thompson, ό. π., σ. 81-83, αναφέρει πολλούς ιστορικούς που έκαναν επιτυχημένη χρήση των γραπτών και των αρχειακών πηγών: τους Bancroft, W. G. Hoskins, Bloch, Mischelet και άλλους.

αναγκαία για την επιτυχία του πολιτικού αδικήματος», έδωσε τη δυνατότητα στις δικαστικές αρχές «να το ερμηνεύσουν με καθαρά πολιτικά κριτήρια». ²⁴ Από τη στιγμή λοιπόν που είναι γνωστές οι πολιτικές διώξεις που έγιναν εις βάρος των Αριστερών σε ολόκληρη την Ελλάδα με την κατηγορία του κοινού εγκλήματος, δεν έχουν ισχυρό έρεισμα οι κατηγορίες εναντίον τους που περιέχονται στα Βουλευμάτα της εποχής. Η χρήση τους απαιτεί προσοχή και νηφαλιότητα. Στάση που τηρήθηκε και στη χρήση των προφορικών μαρτυριών. ²⁵

Κλείνοντας θα ήθελα κατά κύριο λόγο να ευχαριστήσω όλους τους κατοίκους των Μαστοροχωριών που με εμπιστεύθηκαν και με προθυμία συνεργάστηκαν μαζί μου συμβάλλοντας ουσιαστικά στη συγγραφή αυτού του πονήματος. Ιδιαίτερα, αυτούς που μου εμπιστεύθηκαν τα αδημοσίευτα Απομνημονεύματά τους. Ευχαριστώ, επίσης, τους υπεύθυνους και τους υπαλλήλους των Αρχείων, οι οποίοι με βοήθησαν στη συγκέντρωση του υλικού. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στα μέλη της τριμελούς Επιτροπής κ. κ. Γιάννη Γιαννουλόπουλο, Προκόπη Παπαστράτη και την κ. Νάση Μπάλτα, που δέχθηκαν να με εποπτεύσουν. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω από βάθους καρδιάς την ιστορικό κ. Αλέκα Μπουτζουβή, η οποία με εμπύχωσε και με ενθάρρυνε πολλές φορές και -το κυριότερο- με βοήθησε κατά καιρούς να αντιμετωπίσω τα προσωπικά και τα ερευνητικά μου αδιέξοδα.

---

²⁴ Προκόπης Παπαστράτης, «Οι κυβερνήσεις εξορίας: ένα ευρωπαϊκό φαινόμενο» στο Χρήστος Χατζηιωσήφ, Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία του 20^{ου} αιώνα (Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος 1940-1945: Κατοχή-Αντίσταση)*, Α΄, Αθήνα (Βιβλιόραμα) 2007, 258.

²⁵ Για τις δεσμεύσεις που επέβαλε η Αρχή Προσωπικών Δεδομένων στη χρήση των ονομάτων βλέπε υποσημείωση 20.

Α΄ Μέρος

Κεφάλαιο 1:

Από την ιταλική Κατοχή μέχρι την Απελευθέρωση: Αντιστασιακές
οργανώσεις και διγασμός

1.1 Οι Ιταλοί στην Ηπειρο¹

Στις 7 Απριλίου 1939 ο Μουσολίνι είχε καταλάβει την Αλβανία και ήταν έτοιμος με την πρώτη ευκαιρία να επιτεθεί στην Ελλάδα. Η κυβέρνηση Μεταξά η οποία είχε αποφασίσει «να μην δεχθεί αμαχητί ενδεχόμενη επίθεση» άρχισε την προπαρασκευή στη μεθόριο.²

Το τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου είχε οργανωθεί το απόσπασμα Πίνδου, το οποίο αποτελούνταν από 2 τάγματα, μία πυροβολαρχία ορειβατική των 75 χιλ., έναν ουλαμό ιππικού, έναν Λόχο ημιονηγών, και έναν ουλαμό Πυροβολικού των 6, 5 εκατ. (65 χιλ.). Τη διοίκηση του αποσπάσματος Πίνδου ανέλαβε ο Συνταγματάρχης Πεζικού Κωνσταντίνος Δαβάκης, με έδρα το Επταχώρι Καστοριάς, μεθοριακό χωριό των Μαστοροχωρίων. Στις 5 Σεπτεμβρίου αφίχθηκε στο Επταχώρι και ο Αντισυνταγματάρχης Δημήτριος Μισύρης, ο οποίος ανέλαβε τη διοίκηση του 51^{ου} Συντάγματος Πεζικού, με έδρα τη Λυκόρραχη Μαστοροχωρίων. Αποστολή του αποσπάσματος ήταν να αμυνθεί σε περίπτωση ιταλικής προσβολής στη συνοριακή γραμμή, να αποφράξει τις ορεινές οδεύσεις, να καλύψει το αριστερό του Β' Σώματος Στρατού και να επιβραδύνει τη διείσδυση των εχθρικών τμημάτων από τα σύνορα και μέχρι τη γραμμή Μπαταρός - Παλαιοχώρι και Μπάτρα - Βούρμπιανη

¹ Η βιβλιογραφία για τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Ελληνοϊταλικό και Ελληνογερμανικό Πόλεμο είναι τεράστια. Παρατίθεται εδώ μία στοιχειώδης βιβλιογραφία: Λίντελλ Χάρτ, *Ιστορία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου*, Α', Αθήνα (7^ο ΕΓ/ΓΕΣ), 1988, Λίντελλ Χάρτ, *Ιστορία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου*, Β, Αθήνα (7^ο ΕΓ/ΓΕΣ), 1989, Λίντελλ Χάρτ, *Ιστορία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου*, Γ', Αθήνα (7^ο ΕΓ/ΓΕΣ) 1991, Δημήτριος Ζαφειρόπουλος, *Ο Ελληνοϊταλικός και Ελληνογερμανικός Πόλεμος 1940-1941*, Αθήναι (αυτοέκδοση) 1946, Αλέξανδρος Εδιπίδης (επιμ. της στρατιωτικής ύλης), *Εικονογραφημένη Ιστορία του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού Πολέμου*, Αθήναι (Γραφεία 'Ιστορίας του πολέμου 1940-1944') 1954, ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον - Ο Ελληνοϊταλικός Πόλεμος 1940-1941 - Η ιταλική εισβολή (28 Οκτωβρίου μέχρι 13 Νοεμβρίου 1940)*, (Ανατύπωση 1986), Αθήναι (Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού) 1960, ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον - Αίτια και αφορμαί του Ελληνοϊταλικού Πολέμου 1940-1941*, (Ανατύπωση 1988), Αθήναι (Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού) 1959, ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον - Η Ελληνική Αντεπίθεσις (14 Νοεμβρίου 1940 - 6 Ιανουαρίου 1941)*, Αθήναι (Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού) 1966, ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον - Χειμεριναί Επιχειρήσεις - Ιταλική Επίθεσις Μαρτίου 1941*, Αθήναι (Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού) 1966, ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον - Το τέλος μιας Εποποιΐας, Απρίλιος 1941 (Συνέχεια της Γερμανικής Επιθέσεως τον Απρίλιον 1941 και κατάληψις της Ελλάδος υπό των Γερμανοϊταλών)*, Αθήναι (Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού) 1959, Μάρκ Μαζάουερ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*, Αθήνα (Αλεξάνδρεια) 1994, Χάγκεν Φλάισερ, *Στέμμα και Σβάστικα - Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης 1941-1944*, Α' & Β', Αθήνα (Παπαζήσης), 1995.

² Χάγκεν Φλάισερ, *Στέμμα και Σβάστικα - Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης 1941-1944*, Α', ό.π., 60.

Μαστοροχωρίων.³ Ο συνταγματάρχης Κωνσταντίνος Δαβάκης, και ο αντισυνταγματάρχης Δημήτριος Μισύρης υπηρέτησαν με γενναιότητα το σκοπό για τον οποίο τάχθηκαν και αντιστάθηκαν στους Ιταλούς που εισέβαλαν στα Μαστοροχώρια στις 28 Οκτωβρίου 1940. Ο αντισυνταγματάρχης Μισύρης και το ιππικό έδωσαν στη Λυκόρραχη στην 1^η Νοεμβρίου την πρώτη νικηφόρα μάχη εναντίον των Ιταλών.⁴ «Η νίκη της Λυκόρραχης είναι η πρώτη νίκη των ελληνικών δυνάμεων και αναπτερώνει το ηθικόν τούτων», έγραψε ο Φιλοποίμην Κόκκινος.⁵ Στην ίδια περιοχή αμυντικές μάχες έδωσε και ο 1^{ος} Λόχος του Ανεξαρτήτου Τάγματος Κονίτσης με το Λοχαγό Δημήτρη Καντάρα. Στις διαταγές του Καντάρα είχαν τεθεί και πολεμούσαν μαζί του ο Σταθμός Χωροφυλακής Πληκατίου, το απόσπασμα Χωροφυλακής Γοργοποτάμου και η Υποδιοίκηση Χωροφυλακής Πυρσόγιαννης.⁶ Οι εξελίξεις της ιταλικής εισβολής είναι γνωστές. Στις 14 Σεπτεμβρίου του 1940 άρχισε η ελληνική αντεπίθεση. Στις 22 Νοεμβρίου ο ελληνικός Στρατός κατέλαβε την Κορυτσά.⁷ Κι ενώ οι Έλληνες νικούσαν στο αλβανικό μέτωπο, οι Γερμανοί εισέβαλαν στην Ελλάδα στις 6 Απριλίου από το όρος Μπέλες (σημερινή Κερκίνη) που ξεκινάει από το βορειοανατολικό άκρο του Νομού Κιλκίς και εκτείνεται στο Νομό Σερρών κατά μήκος των συνόρων της Μακεδονίας με τη Βουλγαρία. Στις 9 Απριλίου είχαν καταλάβει ήδη τη Θεσσαλονίκη. Η περίοδος της Κατοχής για την Ελλάδα είχε αρχίσει. Ακολούθησε η συνθηκολόγηση του Τμήματος Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας. Στη Δυτική Μακεδονία διοικητής του 3^{ου} Σώματος Στρατού ήταν ο Γ. Τσολάκογλου, του οποίου οι άνδρες ήταν εγκλωβισμένοι ανάμεσα στους Ιταλούς του Αλβανικού μετώπου και τους Γερμανούς που προήλαυναν ραγδαία προς την πόλη των Ιωαννίνων. Στις 20 Απριλίου η «Σωματοφυλακή Αδόλφου Χίτλερ», ισχυρή μονάδα των Ες - Ες, με αρχηγό το Λίστ έφτασε στην πόλη των Ιωαννίνων και ο Γ. Τσολάκογλου, ελπίζοντας «ότι θα μπορούσε να κρατήσει τις γραμμές απέναντι στους μισητούς Ιταλούς στην Αλβανία» και ότι θα προλάβει «την πλήρη διάλυση και άτακτη φυγή» των ελληνικών στρατευμάτων από την Αλβανία της πρότεινε συνθηκολόγηση.⁸ Η ανακωχή υπογράφηκε το ίδιο βράδυ ανάμεσα στους Έλληνες

³ Αρχεία ΓΕΣ/ΔΙΣ, 668/Γ/1: «Εκθεση Πεπραγμένων του ΙΙ υποτομέως Αποσπάσματος Πίνδου από 28-10-40 με 1-11-40 υπό Αν/χου ΜΙΣΥΡΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ».

⁴ Αρχεία ΓΕΣ/ΔΙΣ, 668/Γ/1, ό.π..

⁵ Φιλοποίμην Κόκκινος, *Το Ιππικόν εις την μάχην της Πίνδου 1940*, Αθήναι 1974, 146.

⁶ Δ. Καντάρας, «Ημερολόγιο του 1^{ου} Λόχου του Ανεξαρτήτου Τάγματος Κονίτσης κατά τας επιχειρήσεις του Ελληνοϊταλικού πολέμου του 1940», *Κόνιτσα*, Περίοδος Γ', τχ. 64 (1995) 203-208.

⁷ Χάγκεν Φλάισερ, ό.π., 64.

⁸ Χάγκεν Φλάισερ, ό.π., 69-70, Μάρκ Μαζάουερ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*, Αθήνα (Αλεξάνδρεια) 1994, 41-43.

και τους Γερμανούς και κρατήθηκε μυστική από τους Ιταλούς, οι οποίοι ήθελαν μία ανακωχή που να τους συμπεριλαμβάνει πάσει θυσία, γιατί κάποια στιγμή οι Έλληνες θα ισχυρίζονταν «ενώπιον της ιστορίας, ότι είχαν παραδοθεί στους Γερμανούς».⁹ Στις 23 Απριλίου οι δύο εταίροι του Άξονα, Γερμανία και Ιταλία, συμφιλιώνονται για το θέμα της Ελλάδας με μία δεύτερη συνθηκολόγηση παρουσία και των Ιταλών. Από 21 με 23 Απριλίου που ελάμβαναν χώρα οι διαπραγματεύσεις για τη συνθηκολόγηση της Ελλάδας, Έλληνες, Βούλγαροι, Γερμανοί και Ιταλοί συμμετείχαν σε παρασκηνιακές διαβουλεύσεις για την πρώτη κατοχική κυβέρνηση. Η πρώτη αυτή κατοχική κυβέρνηση, υπό την πρωθυπουργία του Γ. Τσολάκογλου, υπήρξε το αποτέλεσμα ενός μείγματος «υποσχέσεων, απειλών και παραχωρήσεων εκ μέρους των Γερμανών» προς τους Έλληνες, οι οποίοι «υποτάχθηκαν τελικά».¹⁰ Υπήρξε επίσης ό,τι ακριβώς ήθελε ο κατακτητής: «ένα ντόπιο καθεστώς από μαριονέτες».¹¹ Με την ανάληψη της εξουσίας από τον Τσολάκογλου οι Γερμανοί μοίρασαν την Ελλάδα. Εύφορες περιοχές της ανατολικής Μακεδονίας και της δυτικής Θράκης παραδόθηκαν στη σύμμαχο των Γερμανών, Βουλγαρία. Οι ίδιοι οι Γερμανοί, αφού ολοκλήρωσαν την κατάκτηση της Ελλάδας, κράτησαν ελάχιστες «σημαντικές από στρατηγική άποψη ζώνες -την Κρήτη, τον Πειραιά, τη Θεσσαλονίκη και τη μακεδονική της ενδοχώρα, τη συνοριακή λουρίδα με την Τουρκία, τα νησιά Λήμνο, Λέσβο και Χίο-, και παραχώρησαν στους Ιταλούς μία, τρόπον του λέγειν, 'επικυριαρχία' σε όλη την υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα καθώς και στα Ιόνια νησιά και τις Κυκλάδες».¹² Έτσι η Ήπειρος βρίσκεται πλέον υπό Ιταλική Κατοχή.

Όσο διαρκούσαν οι πολεμικές επιχειρήσεις, οι Μαστοροχωρίτες πρόσφεραν πολλά στον αγώνα εναντίον των Ιταλών. Άλλοι από τις πολεμικές επάλξεις και άλλοι από τα μετόπισθεν.¹³ Σημαντικό ρόλο τέλος έπαιξε στον πόλεμο του 1940 ο

⁹ Χάγκεν Φλάισερ, ό.π., 70-73.

¹⁰ Κώστας Φαρδέλος, «Κατοχικές κυβερνήσεις και έθνος: Άξονες και μεταβολές του κυβερνητικού λόγου κατά τη διάρκεια της Κατοχής», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ, Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα: Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Κατοχή- Αντίσταση 1940-1945*, Γ' (Μέρος 2^ο), Αθήνα (Βιβλιόραμα) 2007, 159-160.

¹¹ Mark Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, ό.π., 44 στο Κώστας Φαρδέλος, ό.π., 160.

¹² Μάρκ Μαζάουερ, ό.π., 45-48.

¹³ Σκοτώθηκαν πολεμώντας στον ελληνοϊταλικό πόλεμο: από το χωριό Ζέρμα οι: Πέτρος Ντέμος του Ανδρέα και Κωνσταντίνος Παπαθανασίου του Αριστείδη. Τραυματίστηκε ο Κωνσταντίνος Ζήνδρος του Θωμά. Βλέπε Γρηγόρης Γκατζουγιάννης, *Το χωριό Ζέρμα (Πλαγιά) Κόνιτσας Ηπείρου*, Αθήνα 1982, 144. Από το Κεράσοβο σκοτώθηκαν οι: Στάθης Καλούδας, Δημήτρης Πασιάς, Αθανάσιος Σκαλωμένος, Κωνσταντίνος Γκούτσιος του Ιωάννη, Κωνσταντίνος Πασιάς του Νικολάου, Νικόλαος Κοταδήμος του Ιωάννη, Ευστάθιος Ντούντας, Απόστολος Παπαγιάννης του Ιωάννου, Ηλίας Κωτούλας και Θεοδόσης Κοταδήμος. Τραυματίστηκαν οι εξής: Γιώργος Μπέτζιος του Κ., Απόστολος Σιάφης, Αχιλλέας Νάκος του Χρ.. Βλέπε Δημήτριος Σαμαράς, *Μνήμες – διηγήσεις από το χωριό μας*

συνταγματάρχης Σωκράτης Δημάρατος από τη Βούρμπιανη Μαστοροχωρίων, ο οποίος διοικούσε Ταξιαρχία Ιππικού υπό τις διαταγές του Β' Σώματος Στρατού που είχε αναλάβει τη μάχη της Πίνδου. Ο Δημάρατος διατάχθηκε την 31^η Οκτωβρίου να «αχθεί εκ Νεαπόλεως δια Γρεβενών προς Δούτσικον», όπου στάθμευε η Ταξιαρχία του με σκοπό να εξασφαλίσει τις διαβάσεις από τη Σαμαρίνα προς τα Γρεβενά και ταυτόχρονα να δημιουργήσει «επαφήν μετά του πλευρού του εχθρού όστις ήθελε να κατέλθει δια Σαμαρίνας προς Δίστρατο». Με την ίδια διαταγή του ανατέθηκε η διοίκηση του 7^{ου} Συντάγματος Πεζικού και «Τάγμα τούτου μετά Ουλαμού Πυροβολικού». Το πρωί της 1^{ης} Νοεμβρίου η Ταξιαρχία είχε φθάσει μετά από «Μαραθώνιο» στο Δούτσικο. Στις 2 Νοεμβρίου είχε γίνει επιπλέον η προώθησή της στο ύψωμα της Σκούρτζας και είχαν λάβει «την πρώτην επαφήν μετά του εχθρού εις ύψωμα Ρέντα». Την 3^{ην} Νοεμβρίου είχαν σημειώσει την πρώτη νίκη στη Σαμαρίνα. «Η Ταξιαρχία επέτυχε τον πρώτον αντικειμενικόν της σκοπόν, να φράξη την προς Γρεβενά κάθοδον του εχθρού». Ήταν ο πρώτος κρίκος στην αλυσίδα επιτυχιών της Ταξιαρχίας Ιππικού και του διοικητή της Δημάρατου στη μάχη της Πίνδου. Ιδιαίτερη ήταν η συμβολή του Δημάρατου και στην τρίτη φάση του ελληνοϊταλικού πολέμου, την καταδίωξη (9 και 10 Νοεμβρίου).¹⁴ Σε αυτόν τον αγώνα επίσης καταλυτικός ήταν ο ρόλος των αμάχων και των γυναικών, οι οποίες βοήθησαν κουβαλώντας πυρομαχικά και πλέκοντας κάλτσες και φανέλες για τον έλληνα στρατιώτη.¹⁵ Όμως στους Μαστοροχωρίτες που βοήθησαν τον ελληνικό Στρατό στον αγώνα του κατά των κατακτητών επεφύλαξε η τύχη να τον δουν να υποχωρεί με καταρρακωμένο το ηθικό μετά τη Συνθηκολόγηση με τους δυο συμμάχους του Άξονα, Γερμανία και Ιταλία.

Κιράσοβο (Αγία Παρασκευή) Κόνιτσας 1940 και μετά, Αθήνα (Πέτρα) 2005, 123-4. Από την Πυρσόγιαννη οι Σωτήρης Χαλκιάς του Κωνσταντίνου και Ευάγγελος Πετσίνης του Δημητρίου. Οι πληροφορίες προέρχονται από διασταύρωση των χειρόγραφων απομνημονευμάτων του Πυρσογιαννίτη Αντώνη Πάσχου και του βιβλίου του Γιάννη Μαυρομάτη, *Ιστορία και παράδοση της Πυρσόγιαννης: χωριανικά ανέκδοτα και ιστορίες*, Ηγουμενίτσα 1989, 137.

¹⁴ Φιλοποίμην Κόκκινος, *Το Ιππικόν εις την μάχην της Πίνδου 1940*, Αθήναι 1974, 23, 24, 27, 32, 42, 115, 131, 143.

¹⁵ Για την προσφορά της γυναίκας της Πίνδου στον ελληνοϊταλικό Πόλεμο: Ελευθερία Τζιάλλα-Μάντζιου, *Η γυναίκα της Πίνδου στο έπος του '40*, Ιωάννινα (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων-Δήμος Κόνιτσας-Κοινότητα Φούρκας) 2001. Για την προσφορά της γυναίκας του Κερασόβου: Δημήτριος Σαμαράς, ό.π., 35-37 και Γεώργιος Κοντοδήμος, *Λαογραφικά-Ιστορικά, Σατιρικά ποιήματα Κερασόβου Κονίτσης*, Αθήνα 1978, 307-308. Για την προσφορά της Πυρσογιαννίτισσας γυναίκας: Μιλτιάδης Π. Ζαφείρης, *Αυτόπτης Μάρτυς*, Αθήνα (Παρασκήνιο) 2006, 25-26.

Πολλοί κάτοικοι των γύρω χωριών όταν επέστρεφε ο ελληνικός Στρατός από την Αλβανία περισυνέλεξαν με περισσή φροντίδα όπλα για την ώρα της Αντίστασης.¹⁶

1.2 Διοίκηση και Οικονομία

Με την υπαγωγή της Ηπείρου στην Ιταλική Στρατιωτική Διοίκηση η αλβανική μεθόριος της Ηπείρου είχε ανατεθεί στο 16^ο Σώμα Στρατού, που, όπως κάθε ιταλικό σώμα στρατού, περιλάμβανε πεζικό, μηχανοκίνητα, πυροβολικό, συνοριοφύλακες, караμπινιέρους, τελωνοφύλακες, αστυνομικούς και μελανοχίτωνες.¹⁷ Την επιτήρηση των Μαστοροχωριών είχαν αναλάβει οι Καραμπινιέροι, που είχαν την έδρα τους στη Χρυσή (Σλάτινα), χωριό της Δυτικής Μακεδονίας που συνόρευε με τα Μαστοροχώρια, στη Μόλιστα και στη Φούρκα, χωριά της Κόνιτσας, που συνόρευαν επίσης με τα Μαστοροχώρια και στην ίδια την πόλη της Κόνιτσας.¹⁸ Μέχρι και την εμφάνιση των ανταρτών η ιταλική Χωροφυλακή ήλεγχε τις μετακινήσεις των δημοσίων υπαλλήλων από και προς την Κόνιτσα που έδιναν υποχρεωτικά το παρόν στη Διοίκηση 2^{ου} Λόχου του 5^{ου} Τάγματος Βασιλικών Καραμπινιέρων, ενώ ο Επαρχος Κόνιτσας ήταν υποχρεωμένος για κάθε διοικητική ενέργειά του να ενημερώνει το Γραφείο Πολιτικών υποθέσεων της Μεραρχίας Πεζικού Μοδένης στα Γιάννενα, δια μέσου της Γενικής Διοίκησης Ηπείρου, και να ζητάει την έγκρισή του για το διορισμό των τοπικών αρχόντων.¹⁹ Επίσης το ιταλικό Φρουραρχείο της

¹⁶ Δημήτριος Σαμαράς, ό.π., 39 και Γεώργιος Σδούκος, *Λυκόρραη: Μπέηδες και Ραγιάδες στα βουνά της Ηπείρου*, Θεσσαλονίκη (Μαϊάνδρος) 1988, 82.

¹⁷ Davide Rodogno, «Η ιταλική κατοχή», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ και Προκόπης Παπαστράτης, *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Κατοχή - Αντίσταση 1940-1945*, Γ' (μέρος 1^ο), Αθήνα (Βιβλιόραμα) 2007, 82.

¹⁸ Για τα αποσπάσματα της Καραμπινιερίας στην Κόνιτσα βλέπε Σωτήρης Τουφίδης, *Αγώνες και θυσίες (Μαρτυρίες-Χρονικά 1943-1944)*, Γιάννενα 1988, 11-12. Για τα αποσπάσματα των Καραμπινιέρων στη Μόλιστα βλέπε Δημήτριος Σαμαράς, ό.π., 47-49. Την πληροφορία ότι αποσπάσματα Ιταλών που επέδραμαν στα Μαστοροχώρια έδρευαν στη Χρυσή Δ. Μακεδονίας τη δίνουν προφορικές πηγές. Για την ύπαρξη των Ιταλικών αποσπασμάτων στη Φούρκα που επέδραμαν στα Μαστοροχώρια βλέπε Εφετείο Ιωαννίνων, Ποινικό Αρχείο, Βούλευμα υπ' αριθμ. 20/1947, στον τόμο που περιέχει: Αποφάσεις Δικαστηρίου Δωσιλόγων, Βουλεύματα Δωσιλόγων, 1945-1949.

¹⁹ Εγγραφο του 5^{ου} Τάγματος Βασιλικών Καραμπινιέρων, Αριθμ. Πρωτ. 35/13 διαμ. Εν Κονίτση τη 8-6-1942. Κοινοποίηση από τον Επαρχο Κονίτσης σε όλους τους Προϊσταμένους Δημ. Υπηρεσιών, Εν Κονίτση τη 9-6-1942. Κάτοχοι του εγγράφου 3^ο Γραφείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Γ.Α.Κ. Ιωαννίνων, φύλαξη στο υπόγειο της Περιφέρειας Ιωαννίνων. Για την έγκριση διορισμού του Κοινοτικού Συμβουλίου από τη Μεραρχία Πεζικού Μοδένης βλέπε Γ.Α.Κ. Ιωαννίνων, Φ. 1479, Υποφ. ΙΙΙ, Διοίκηση Ηπείρου, Εσωτ. Τμήμα Α6, αριθμ. Πρωτ. 4193/18 Δεκ. 1943.

Κόνιτσας πολλές φορές ενέκρινε προκαταβολικά το διορισμό των τοπικών κοινοτικών συμβουλίων πριν τον εγκρίνει η Γενική Διοίκηση Ηπείρου.²⁰

Σε πανελλήνια κλίμακα η κατοχική κυβέρνηση επέβαλλε στους έλληνες αγρότες φόρο, μη εξαιρουμένων και των Μαστοροχωριτών, τη λεγόμενη Δεκάτη. Το 1/10 της παραγωγής από οποιοδήποτε παραγόμενο προϊόν έπρεπε να δοθεί στην Εφορεία.²¹ Οι Μαστοροχωρίτες αντέδρασαν στην επιβολή της Δεκάτης, και αρνούσαν την παράδοση των προϊόντων τους. Λόγου χάρη οι Λυκορραχίτες οι οποίοι έδωσαν με την πρώτη εφαρμογή της Δεκάτης 5.000 οκάδες σιτάρι, όταν εμφανίστηκαν οι αντάρτες, αρνήθηκαν να παραδώσουν το 1/10 της παραγωγής τους σε καλαμπόκι που ζητούσε η τότε κατοχική κυβέρνηση, παρά τις πιέσεις του εφόρου της Κόνιτσας.²² Η Δεκάτη όμως πρωτοεφαρμόστηκε στην Πυρσόγιαννη, στην οποία υπήρχε σταθμός Χωροφυλακής. Οι Πυρσογιαννίτες εξαγριώθηκαν από αυτή την πρωτιά και σύσσωμοι πήγαν στη Χωροφυλακή για διαμαρτυρία, η οποία τους υποδέχτηκε με προτεταμένα τα όπλα. Ο Σωκράτης Πύρσος είπε σε έναν Χωροφύλακα: «Εμείς δε φοβηθήκαμε τις ιταλικές οβίδες, θα φοβηθούμε το δικό σου το μπιστόλι; Δεν ήρθαμε για κακό εδώ. Ήρθαμε να διαμαρτυρηθούμε». Οι χωροφύλακες ζήτησαν τότε μία επιτροπή με την οποία θα γίνονταν οι διαπραγματεύσεις. Την ώρα που συνομιλούσε η Επιτροπή κάποιοι απείλησαν με θάνατο το γεωπόνο που ήταν υπεύθυνος για το μάζεμα της Δεκάτης κι εκείνος τράπηκε σε φυγή και δεν επέστρεψε ποτέ στην Πυρσόγιαννη.²³ Ταυτόχρονα κάποιοι «χωροφύλακες με τα όπλα περιφέρονταν στο προαύλιο οπλισμένου». «Αυτό», λέει ένας Πυρσογιαννίτης στα Απομνημονεύματά του «μας ερέθισε και αρχίσαμε να τους πετροβολούμε [...]»²⁴ και τους αναγκάσαμε να μούνε μέσα».²⁵ Τις επόμενες μέρες η

²⁰ Εγγραφο Επαρχίας Κονίτσης προς την Γενικήν Διοίκησιν Ηπείρου, Διεύθυνσιν Εσωτερικών, 21-12-1942, Γ.Α.Κ Ιωαννίνων, Φ. 1420, Υπ. Ι.

²¹ Για την καθιέρωση της Δεκάτης και του Παρακρατήματος βλέπε Γιώργος Μαργαρίτης, *Από την ήττα στην εξέγερση (Ελλάδα: άνοιξη 1941- φθινόπωρο 1942)*, Αθήνα (Ο Πολίτης) 1993, 69-76, 142-148.

²² Αρχικά η κυβέρνηση Γ. Τσολάκογλου είχε θεσπίσει την εισφορά των αγροτών στο 1/10 της σοδειάς τους σε σιτηρά. Επειδή απέτυχε το μέτρο για τη συγκέντρωση των σιτηρών, θέσπισε το Σεπτέμβριο του 1941 τη συγκέντρωση του αραβοσίτου. Βλέπε Γιώργος Μαργαρίτης, *Από την ήττα στην εξέγερση (Ελλάδα: άνοιξη 1941- φθινόπωρο 1942)*, ό.π., 69-74. Για τα γεγονότα τα σχετικά με τη Δεκάτη στη Λυκορραχη υπάρχει η προφορική μαρτυρία Δ.Σ., κασέτα 4, πλευρά β, και κασέτα 5 του ίδιου, πλευρά α (Ιδιωτική συλλογή συνεντεύξεων 2η).

²³ Για εκδίωξη των εισπρακτόρων της Δεκάτης από τους αγρότες και κυρίως από μέλη του ΕΑΜ βλέπε Γιώργος Μαργαρίτης, *Από την ήττα στην εξέγερση (Ελλάδα: άνοιξη 1941- φθινόπωρο 1942)*, ό.π., 201-202.

²⁴ Οι τελίτσες μέσα στις αγκύλες αντιστοιχούν σε ονόματα συντοπιτών του απομνημονευματογράφου. Παραλείπονται, διότι δεν γνωρίζω εάν οι αναφερόμενοι ζουν. Επιβάλλεται από την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων να τηρείται ανωνυμία για τους ζώντες.

²⁵ Χειρόγραφα απομνημονεύματα Α. Π., 140-144.

Χωροφυλακή συνέλαβε αυτούς που πετροβόλησαν τους Χωροφύλακες και τους έκλεισε στο κρατητήριο. Ο Σωκράτης Πύρσος που είχε κάνει τις διαπραγματεύσεις με τη Χωροφυλακή τις προηγούμενες μέρες, επενέβη να αποφυλακιστούν οι κρατούμενοι. Τότε οι χωροφύλακες συνέλαβαν κι αυτόν. Προσήχθηκαν σε δικαστήριο των Ιωαννίνων, αλλά αθωώθηκαν με τη μεσολάβηση του Δεσπότη Σπυρίδωνα, στον οποίο είχαν καταφύγει συγχωριανοί τους που διέμεναν στα Γιάννενα.²⁶ Έτσι άρχισαν οι κακές σχέσεις του πυρσογιαννίτικου πληθυσμού με τη Χωροφυλακή, η οποία «αντιπροσώπευε τα συμφέροντα ενός άλλου κόσμου» που δεν είχε σχέση με αυτόν τον οποίο επιτηρούσε. Και το κυριότερο, «δεν μπορούσε να ασκήσει τοπική πολιτική με άξονα τα προϊόντα της συγκέντρωσης».²⁷

Μέχρι και τα τέλη του 1942 φαίνεται ότι τα Μαστοροχώρια είχαν περάσει σε διοικητική σύγχυση, αναρχία και οικονομική καταστροφή. Σημάδια αυτής της κατάστασης μπορούν να ανιχνευθούν στον τρόπο που λειτούργησαν: το Επισιτιστικό, η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, καθώς και η τοπική Διοίκηση.²⁸ Παρά το γεγονός ότι είχαν δημιουργηθεί από τους Ιταλούς από τις 12 Ιανουαρίου 1942 επιτροπές επισιτισμού στις Νομαρχίες, εν τούτοις το Επισιτιστικό, αποτέλεσε αιτία προστριβών και ερίδων μεταξύ των κατοίκων των Μαστοροχωρίων.²⁹ Η μία οκά καλαμποκίσιο αλεύρι κατ' άτομο, τα λίγα σπέρτα, καθώς και η λίγη ζάχαρη και το λίγο αλάτι,³⁰ που μοίραζαν οι Ιταλοί σε κάθε οικογένεια, ήταν αρκετά να κάνουν άνω κάτω την επαρχία Μαστοροχωρίων, διότι πολλές τοπικές επιτροπές επισιτισμού επιδόθηκαν με ζήλο στην υπεξαίρεση και κατηγορήθηκαν για ατασθαλίες. Για ατασθαλίες κατηγορήθηκε από συγχωριανό του ο πρόεδρος της Λυκόρραχης Αθανάσιος Καρανίκας.³¹ Επιλήσιμα των υποχρεώσεών τους κατέστησαν και τα «μέλη της

²⁶ Χειρόγραφα απομνημονεύματα ό.π.

²⁷ Γιώργος Μαργαρίτης, *Από την ήττα στην εξέγερση (Ελλάδα: άνοιξη 1941- φθινόπωρο 1942)*, Αθήνα (Ο Πολίτης) 1993, 131, 204.

²⁸ Για το διοικητικό χάος που επικράτησε τους πρώτους μήνες της Κατοχής και για το Επισιτιστικό βλέπε Davide Rodogno, «Η ιταλική κατοχή», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ και Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Κατοχή - Αντίσταση 1940-1945*, Γ' (μέρος 1^ο), Αθήνα (Βιβλιόραμα) 2007, 82-89.

²⁹ Για τη δημιουργία επιτροπών επισιτισμού στις Νομαρχίες από τους Ιταλούς βλέπε Davide Rodogno, «Η ιταλική κατοχή», στο Χρήστος Χατζηιωσήφ και Προκόπης Παπαστράτης (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Κατοχή - Αντίσταση 1940-1945*, Γ' (μέρος 1^ο), Αθήνα (Βιβλιόραμα) 2007, 85.

³⁰ Για τα είδη που διανέμονταν από τους Ιταλούς στα Μαστοροχώρια μιλούν τα χειρόγραφα απομνημονεύματα του Κ.Κ. (14), και οι προφορικές μαρτυρίες του Α.Φ. κασέτα 130, πλευρά α (Ιδιωτική συλλογή συνεντεύξεων 1^η) και του Δ.Σ., κασέτα 5, πλευρά α (Ιδιωτική συλλογή συνεντεύξεων 2^η).

³¹ Γ.Α.Κ. Ιωαννίνων, Φ. 1420, Υποφ. Ι, Γενική Διοίκηση Ηπείρου, Δ/νσις Εσωτερικών, Τμήμα Α, Προς τον Επαρχον Κονίτσης, αριθμ. Πρωτ. 2631/31-1-1942.

Διοικούσης την Κοινότητα της Πυρσόγιαννης Επιτροπής», όσον αφορά το Επισιτιστικό και τη διανομή των χορηγηθέντων αλεύρων, διότι εξυπηρετούσαν τα προσωπικά τους συμφέροντα και τους συγγενείς τους. Έτσι η Επαρχία Κόνιτσας αναγκάστηκε να προτείνει στη Γενική Διοίκηση Ηπείρου καινούργια Διοικούσα Επιτροπή, η οποία θα απολάμβανε την «κοινή εκτίμηση των κατοίκων».³² Το μέγεθος της διοικητικής αταξίας αλλά και του αλληλοσπαραγού εξ αιτίας του Επισιτιστικού, στα οποία είχαν περιέλθει τα Μαστοροχώρια μέχρι τις 20 Φεβρουαρίου του 1943 που εμφανίστηκαν οι πρώτοι αντάρτες του Ε.Α.Μ., το φανερώνει ένα έγκλημα που έγινε στο Κάντσικο στις 8 Φεβρουαρίου 1943. Ο δάσκαλος Κωνσταντίνος Μόκας μπροστά στα μάτια των «εντρόμων μικτών μαθητών» κατέσφαξε το συνάδερφό του Αδαμάντιο Ταμπούρη. Σύμφωνα με τη σχηματισθείσα Δικογραφία του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων οι δύο δάσκαλοι είχαν στο παρελθόν κτηματικές διαφορές, καθώς και αντιζηλίες επαγγελματικές σε τέτοιο βαθμό, ώστε είχαν τεθεί από τους Προϊσταμένους τους «επί τινα χρόνον εις διαθεσιμότητα» για «εκδηλώσεις μίσους και αναξιοπρεπείας» μεταξύ των. Οι διαφωνίες τους δε κορυφώθηκαν μέσα στην Κατοχή εξ αιτίας του Επισιτιστικού. Ένα από τα μέλη της Επισιτιστικής Επιτροπής του Καντσίκου ήταν ο δάσκαλος Αδαμάντιος Ταμπούρης. Μεταξύ των μελών της Επισιτιστικής Επιτροπής «ηγέρθησαν διαφωνίαι, οι μεν εθεώρουν τους δε μεροπληπτούντας κατά τας διανομάς των τροφίμων, ή κλέπτοντας». Οι διαφωνίες αυτές διχάσαν τους κατοίκους, μια μερίδα των οποίων ενήργησε να αντικατασταθεί στην Επισιτιστική Επιτροπή ο Ταμπούρης από τον Μόκα. Η ήδη υπάρχουσα εχθρότητα ανάμεσά τους ενδυναμώθηκε και ο καθένας απ' αυτούς επιζητούσε την ευκαιρία να εκδικηθεί τον αντίπαλο. Ο Ταμπούρης μετά από πολλές συζητήσεις με τα μέλη της Επιτροπής παρέσυρε τον Μόκα στην άκρη του χωριού και βιαιοπράγησε εναντίον του. Ο Μόκας, αφού επέστρεψε στο χωριό «έλαβεν μάχαιραν αιχμηράν και ορκιζόμενος επί της μαχαίρας εκδίκησιν» πήγε στο σχολείο όπου ο Ταμπούρης παρέδιδε μαθήματα «και πριν εκείνος προφθάση να λάβη μέτρα προστασίας, επετέθη με λύσσαν εναντίον του» και του «κατέφερεν πολλαπλά βιαιότατα πλήγματα εις διάφορα του σώματός

³² Γ.Α.Κ. Ιωαννίνων, Φ. 1420, Υπ. Ι, Εγγραφο Επαρχίας Κονίτσης προς την Γενικήν Διοίκησιν Ηπείρου, Διεύθυνσιν Εσωτερικών, 21-12-1942: Το έγγραφο αναφέρει μόνο τα ονόματα των μελών του προτεινόμενου διοικητικού Συμβουλίου και όχι τα ονόματα των μελών του διαλυθέντος Διοικητικού Συμβουλίου ένεκα ατασθαλιών.